

İSLÂM TARİHİ'NDE BİR-İ MAÛNE HÂDİSESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

A Research on the Incident of the Bi'r-i Maûna in the Islamic History

Okt. Mustafa SEZER*

ÖZET

Uhud savaşından hemen sonra Hz. Peygamber'in çok üzülmesine sebep olan iki hâdise meydana geldi. Bunlardan ilki Recî' hâdisesi diğeri ise Bi'r-i Maûne hâdisesi idi. Allah Resûlü bu iki elim hâdisede değer verdiği ashâbını kaybetti. Özellikle Bi'r-i Maûne hâdisesinde yer alan sahâbiler "kurrâ" adıyla isimlendirilen Kur'ân hâfızı genç dostlarıydı. Benî Âmir adlı Necid bölgesi kabileleri tarafından dâvet edilen bu ekip Bi'r-i Maûne kuyusu yakınlarında bölge kabilelerinin de desteğiyle ihanete uğramış ve Amr b. Ümeyye ed-Damrî müstesna acımasızca katledilmişlerdir. Recî' hâdisesi ile aynı zamanlarda vuku bulan bu hâdise karşısında Hz. Peygamber ilgili kabilelere bedduâ etmek durumunda kalmıştır.

Anahtar Kelimeler: Seriyye, Gazve, Eyyâmu'l-Arab, Benî Âmir, Münzir b. Amr es-Sâidî, Kunût

ABSTRACT

Immediately after the battle of the Uhud, it occurred two incident causing the Prophet Muhammed to upset a lot. One of them was the incident of Raci` and other was the incident of Bi`ri Mauna. In the two distressing incident the Prophet Muhammad lost his respectable companions. Especially the companions who took place in the event of Bi`ri Mauna and named "Kurra" were the Hafiz of Kur`an. This group who were invited by the Benî Âmir tribe were deceived near the Bi'r-i Maûne well with support of regional tribes and were slaughtered en masse except a man. Under these circumstances the Prophet maledicted for the related tribes.

Keywords: Saria, Gazva, Eyyamu'l-Arap, Beni Amir, Munzir b. Amr as-Saidi, Kunut

* Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, (mustafasezer74@hotmail.com)

Giriş

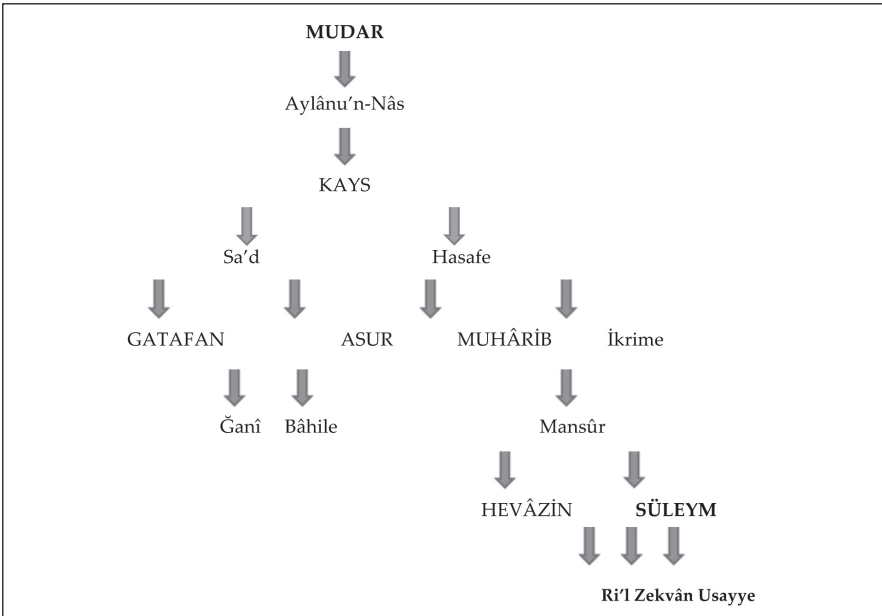
Bu çalışmada Hz. Peygamber'in bir vazife için yolladığı küçük bir müfrezenin yaşadıkları kaynaklar ışığında incelenmeye çalışıldı. İlk dönem kaynakları denilince kronolojik açıdan Urve b. Zübeyr (ö. 94/713), Muhammed b. Şihâb ez-Zührî (ö. 124/742), Mûsa b. Ukbe (ö. 141/758), Muhammed b. İshâk (ö. 150/767), Muhammed b. Ömer el-Vâkîdî (ö. 207/823) gibi tarihçilerin rivâyetleri akla gelir. Tabii ki bu sayılan meğâzî râvîlerinin İbn İshâk ve Vâkîdî dışındakilerinin kitapları günümüze ulaşmamıştır. Ancak son dönem bazı çalışmalarda bu râvîlerin rivâyetleri toplanarak müstakil merviyât kitapları oluşturulmuştur. Urve, Zührî ve Mûsa b. Ukbe rivâyetleri bu merviyât kitaplarından alınmıştır. Dolayısıyla bu meğâzî yazarlarının rivâyetlerinin toparlandığı merviyât kitapları aslında o rivâyetleri cem' eden muâsır yazarlarıdır. Meselâ; Zührî'nin rivâyetleri iki merviyât kitabında vardır. Bunların nâşirleri Muhammed b. Muhammed el-Avecî ile Süheyl Zekkâr'dır. Urve rivâyetleri nâşiri Mustafa el-A'zamî'den, Mûsa b. Ukbe rivâyetleri nâşiri Muhammed Bakşîş'ten, İbn İshâk rivâyetleri nâşiri Ahmed Ferîd el-Mezîdî'den alındı. İbn İshâk'ı aktaran İbn Hişâm'dan (ö. 218/833) İbn İshâk'ın anlatımlarında ve hâdiselerle ilgili şiirlerde yararlanıldı. Yine diğer siyer kaynaklarına da bakıldı. Bunlardan Kastallânî'nin (ö. 923/1517) Mevâhib'i, Şâmî'nin (ö. 942/1536) Sübülü'l-Hüdâ'sı, gibi sonraki dönemlerde te'lîf edilmiş siyer kitaplarındaki hâdiselerle ilgili anlatımlar ve değişiklikler takip edildi. Hadis kaynakları incelenip ardından tekrara kaçmamak için çoğunlukla Buhârî'nin rivâyetleri alındı. Buhârî şerhi İbn Hacer'in hâdiseler üzerine yaptığı şerhler değerlendirildi. Âyetlerin sebeb-i nüzulleriyle alakalı olarak da Süyûtî'nin (ö. 911/1505) Lübâbu'n-Nukûl adlı eserinden istifade edildi.

Muâsır araştırmalardan Muhammed Hamîdullâh'ın İslâm Peygamberi adlı kitabı kabilelerin kökleri ile ilgili bilgilere ışık tutması bakımından değer arz etmektedir. Semîre Zâyid'in el-Câmî' fi's-Sîreti'n-Nebeviyye adlı kitabı rivâyetleri derli toplu vermesi bakımından önem taşır. Elşat Mahmudov'un Hz. Peygamber'in Savaşları adlı doktora tezi seriyeler alanında örnek bir eserdir. Bu eser hâdiseleri etraflıca anlamamızda bize yardımcı oldu. Bu konuda istifade ettiğimiz bir diğer eser de Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisidir. Bu eserden gerek kabileler, gerek seriyeler ve bir takım tanımlarla ilgili yararlanılmıştır. Yine M.J. Kister'in "*Bî'r-i Maûne seferi*" adlı makalesi de bu hâdiseyi anlamamızda etkin rol oynamıştır.

1. Hâdisenin Cereyan Ettiği Yer ve İlgili Kabileler

Uhud savaşından birkaç ay sonra Benî Âmir kabilesi lideri Ebû Berâ Âmir b. Mâlik Hz. Peygamber'den dâvetçi göndermesini talep eder. Hz. Peygamber bunun üzerine Medine'de kurrâ olarak bilinen sahâbîlerden bir müfrezeyi onlara gönderir. Ancak bu ekip Necid bölgesindeki Bî'r-i Maûne kuyusu yakınlarında ihanete uğrar. Bir iki kişi hariç hepsi şehit edilirler. Bu, Medine'de büyük üzüntü ile karşılanmış, Hz. Peygamber bunun üzerine ihanete iştirak eden kabilelere bedduâ

etmiş ve zaman içerisinde ilgili kabilelere gereken cezalarını vermiştir. Bî'r-i Maüne Mekke-Medine yolu üzerinde Benî Süleym ile Benî Âmir kabileleri arasında bir yerdedir. Benî Âmir b. Sa'saa kabilesinin soyu Adnân'a kadar uzanır. Kabile Benî Âmir, Rebîa, Nümeyr, Hilâl ve Süvâe adlı dört ana koldan teşekkül etmiştir. Benî Âmir'in yaylaklarının en uçtaki sınırları ve yerleşim alanlarının başlangıçta Türebe vadisinin batısından başlayarak doğuya doğru uzandığı ve Renye'den geçerek güneyde Riyad-Mekke yolunun dağlık kısmına kadar yayıldığı anlaşılır.¹ Benî Süleym ise: kabilenin atası Süleym'in soyu Mansûr b. İkrime b. Hasefe (Kâ'b) b. Kays Aylân b. Mudar b. Nizâr b. Mead vasıtasıyla Adnân'a ulaşır. Becîle, Rî'l, Zekvân, Usayye, Bühse, Kunfüz, Semmâl, Matrûd, Zübâb, Cürre, Şerîd, Sa'lebe ve Zafer, Benî Süleym'in meşhur kolları arasında sayılabilir. Başta Mekke ile Medine arası olmak üzere Hicaz'ın önemli bir kısmıyla Necid'in yukarı taraflarındaki Vadi'l-Kurâ ve Teymâ, Benî Süleym'in en yoğun olarak bulunduğu yerlerdi. Kendilerine nisbet edilen hârrelerde otururlardı. Kabilenin aynı bölgede yaşayan Gatafân, Hevâzin ve Hilâl kabileleriyle yakın ilişkileri vardı. Geniş bir bölgeye ve Basra körfezi yoluna hâkim olduklarından ticaretle meşgul olan Mekkeliler ve Medine yahudileriyle de iyi ilişkiler içindeydiler. Ukâz panayırına devamlı şekilde katılan Benî Süleym ile Hevâzinliler, İslâm öncesinde kabileler arasında çıkan savaşlarda önemli rol oynamışlardı.² Hâdisede etkin konumda olan Benî Süleym'in soy ağacı şöyledir:³

1 Mustafa Fayda, "Benî Âmir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1991, III, 66-67.

2 Mehmet Azimli, "Benî Süleym", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2010, XXXVIII, 55-56.

3 Muhammed Hamidullah (ö. 1423/2002), *İslâm Peygamberi* (çev. Salih Tuğ), İmaj Yayınları, Ankara, 2003, I/470.

2. Problematik Açıdan Bî'r-i Maûne Hâdisesi

Bî'r-i Maûne hâdisesi etrafında oluşan bir takım sualler vardır. Bunları şu şekilde özetlemeye çalışalım. İlk olarak bu hâdise askeri amaçlı bir seriyye midir, yoksa dâvet amaçlı gönderilmiş bir tebliğ heyeti mi? Bu hâdise Recî' hâdisesi ile aynı mıdır? Aynı tarihte mi olmuştur? Hangi hâdise daha önce gerçekleşmiştir? Seriyeye iştirakçileri kaç kişi idiler? Onlara kim komutanlık etti? Hâdisede etkin rol oynayan kabile hangisiydi? Seriyede şehit edilen sahâbiler hangi kabile tarafından katledildi? Seriyeye Benî Âmir üzerine gerçekleşti ise Benî Süleym neden Müslümanlara saldırdı? Ebû Berâ'nın rolü nedir? Müslüman oldu mu? Olaydan kurtulan sahâbiler kimlerdir? Harâm b. Milhân kim tarafından şehit edildi? Sa'd b. Ebî Vakkâs bu sefere katıldı mı? Bu soruların cevaplarının bir kısmı kendi kendine çözülrken bir kısmı ise sır olarak kalmaktadır.

3. Hâdisenin İsimlendirilmesi

Recî ve Bî'r-i Maûne hâdisesini ele alan ilk rivâyetlerde "bease" fiili çok kullanılmaktadır. Bu fiil, Hz. Peygamberin ashâbını hususi bir iş için ilgili yerlere gönderdiğini ifade etmektedir. Bu sebepten olmalıdır ki bu hâdiseleri kaleme alan son dönem bazı müellifler hâdiseleri "ba's" olarak isimlendirmişlerdir.⁴ Ancak ilk dönem rivâyetlerde sarîh bir şekilde "ba's" değil de "seriyeye" adına rastlarız.⁵ Örneğin Ebû Hüreyre rivâyetinde Recî için; "seriyyeten aynen",⁶ Enes rivâyetinde de Bî'r-i Maûne için "Seriiyetü'l-Münzir b. Amr"⁷ ifadesi geçmektedir, diğer taraftan Buhârî'deki Enes rivâyetinde "Yevm-i Bî'r-i Maûne" tabiri de vardır.⁸ İbn İshâk ise bu hâdiseleri anlatırken "Zikru Yevmi'r-Recî", "Hadîsu Bî'r-i Maûne" ifadelerini seçmiş yine aktardığı rivâyetlerde Recî için "seriyeye" ifadesini kullanmıştır.⁹ Bu hâdiseler için "gazve" tabirine ilk defa Vâkîdî'de rastlıyoruz, yine Buhârî bâb başlığını "Bâbu Gazveti'r-Recî ve Bî'r-i Maûne" diye atmıştır.¹⁰

Bilindiği gibi "gazve" Hz. Peygamber'in bizzat katıldığı savaşlara, "seriyeye" de Hz. Peygamber'in katılmadığı savaşlara verilen addır.¹¹ Şu durumda Vâkîdî'de ve diğer kaynaklarda Hz. Peygamberin katılmadığı savaşlara "gazve" denmesinin uygun olmadığı ortaya çıkar. Ancak bu kullanımın sözlük manasında olduğu

4 Semîre Zâyd, *El-Câmi' fi's-Sîre'n-Nebeviyye*, 1995, 542.

5 İbn İshâk (ö. 150/767), Muhammed b. İshâk, *Sîre*, (Nşr. Ahmed Ferîd el-Mezîdî), Dâru'l-Kütübü'l İlmiyye, Lübnan 2009, 374; İbn Hişâm, Abdülmelik (ö. 218/833), *Sîre*, (Nşr. Mustafa Sakkâ, İbrahim Ebyârî, Abdülhâfiz Şelebî), Lübnan, ts., III/169; Buhârî, Muhammed b. İsmâil (ö. 256/870), *el-Câmiu's-Sahih*, Beytül-Efkâr ed-Devliyye, Riyad, 1998, 64/28.

6 Buhârî, 56/170, 64/28.

7 Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî (ö. 211/817), *Musannef*, el-Meclisu'l-İlmi, Lübnan, 1972, V/383

8 Buhârî, 64/28.

9 İbn İshâk, sh.371, 374, 378.

10 el-Vâkîdî, Muhammed b. Ömer (ö. 207/823), *Kitâbu'l-Meğazi*, Lübnan, 1984, I/346-354; Buhârî, 64/28.

11 Hüseyin Algül, *Gazve, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1996, XIII, 488-489; Serdar Özdemir, *Seriyeye, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2009, XXXVI, 565-566.

düşünülebilir. Şu da var ki ele aldığımız bu hâdiselerin savaş amaçlı olduğu da tartışmalıdır. Bîr-i Maûne ve Recî' ashâbının bir takım özel görevler icabı yollanılmış birlikler olduğunu kabul ettiğimizde "seriyye" ismi kanaatimizce daha uygun gözükmektedir. Bu hâdiseler için "yevm" tabirinin kullanılması ise sonuçları açısından ve bu hâdiselerin "Eyyâmu'l-Arab" niteliği taşımasından olmalıdır. Çünkü "Eyyâmu'l-Arab" câhiliye Arap toplumunda ve İslâm'ın ilk dönemlerinde toplumun zihnine kazınan ve önem arzeden hâdiseler için kullanılırdı. Bu hâdiseler beraberinde üzüntü, keder, mutluluk ve zafer gibi tesirler bırakır.¹² Sonuçları açısından bu hâdiseler başta Hz. Peygamber ve diğer ashâbı çok üzmüştür. Dolayısıyla o zamanki tarihçilerin "Yevmu'r-Recî'" ve "Yevmu-Bîr-i Maûne" diye isimlendirmeleri bundan olmalıdır.

4. Hâdisenin Tarihi

Hâdisenin Uhud (Şevvâl 625) savaşından sonra gerçekleştiğinde tarihçiler hemfikirdir. Vâkidî Recî' hâdisesinin Safer ayında ve hicretin üçüncü yılının başında olduğunu söyler.¹³ İbn İshâk Recî' hâdisesini ay belirtmeden hicretin üçüncü yılında gerçekleştiğini söyler. İbn İshâk Recî' Hâdisesi ile ilgili olan rivâyette Uhud'dan hemen sonra Adel ve Kârre kabilelerinden bir heyetin Medine'ye geldiğinden söz etmektedir. Recî' hâdisesine yakın tarihte gerçekleşen Bîr-i Maûne hâdisesiyle ilgili Hz. Peygamberin (hicretin üçüncü yılı) Şevval, Zilkâde, Zilhicce ve Muharrem aylarından sonra Bîr-i Maûne ashâbını gönderdiğini zikreder. Şu durumda Uhud'dan hemen sonra Recî' hâdisesine sebep olan Adel ve Kârre kabilelerinden bir heyetin Medine'ye gelmesi Recî' hâdisesinin Bîr-i Maûne'den daha önce gerçekleştiğini gösterir.¹⁴ Netice olarak Recî' hâdisesi hicretin üçüncü yılının sonlarında olmalıdır (624). Bîr-i Maûne hâdisesi ise hicretin dördüncü yılı Safer ayında olmalıdır. (Temmuz 625) Bunu teyit eden Kastallânî'nin şu sözünü nakletmek isteriz; "Bu iki hâdiseyi birbirinden ilk defa İbn İshâk ayırmıştır ve Recî'i hicrî 3. yılın sonlarına doğru Bîr-i Maûne'nin ise hicrî dördüncü yılın başında Safer ayında olduğunu zikretmiştir" der.¹⁵

5. Hâdisenin Sebepleri

İlk dönem tarihçilerinden Zührî, bu olayın sebebi olarak Mülâibu'l-Esinne lakaplı Benî Âmir lideri Âmir b. Mâlik'in Medine'ye gelerek Hz. Peygamber'den Necidlilere gelecek bir grup sahâbî istemesini sebep gösterir. Buna göre Ebû Berâ Âmir b. Mâlik, kendisinin onları koruyacağına dair söz verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber onlara ilgili sahâbileri gönderdi.¹⁶ Yine ilk dönem

12 Mehmet Ali Kapar, Eyyâmu'l Arab, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1995, XII, 14-16.

13 Vâkidî, 354

14 İbn İshâk, 371,378

15 El-Kastallânî, Ahmed b. Muhammed (ö. 923/1517), Mevâhibü'l-Ledünniyye, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan 1996, I/219.

16 Musannef, V/382-383.

tarihçilerinden olan Musâ b. Ukbe ile İbn İshâk da Ebû Berânın bu talebine rivâyetlerinde yer verirler. Hatta o ikisinin rivâyetinde seriyyenin dâvet amaçlı olduğu anlaşılır. İkisinin rivâyetinde Ebû Berâ Hz. Peygamber'e "yoluna dâvet edecek elçilerini gönder" diye talepte bulunmaktadır.¹⁷ Şu durumda ilk dönem meğâzî yazarları seriyyenin sebebini Benî Âmir lideri Ebû Berâ Âmir b. Mâlik'in Medine'ye gelip Hz. Peygamber'den kavmine dâvette bulunacak sahâbileri istemesine bağlamaktadırlar. İlk dönem meğâzî râvîlerinden sayılan Urve b. Zübeyr'in rivâyetlerinde ise açıkça seriyyenin dâvet amaçlı olduğu zikredilmez. Ancak seriyyenin gelişme bölümünde Harâm b. Milhân adlı sahabî müşriklerin liderlerinden olan Âmir b. Tufeyl'e Hz. Peygamberin bir mesajını iletme istemiştir. Sonrasında ise feci şekilde şehit edilmiştir. İşte bu olay da seriyyenin dâvet amaçlı olduğunu ispat eder mahiyettedir.¹⁸

Seriyye ile ilgili Buhârî'de ikinci bir sebep zikredilir. Buna göre; Ri'l, Zekvân ve Usayye kolları Allah Resûl'ünden düşmanlarına karşı yardım talebinde bulunmuştur.¹⁹ O halde bu akraba toplulukları hangi düşmanlarına karşı yardım talebinde bulundular? Buhârî'de bu rivâyeti izah eden bir başka rivâyet daha vardır. Buna göre: Ri'l, Zekvân ve Usayye kolları Müslüman olduklarını iddia ederek Hz. Peygamber'den kavminin diğer Müslüman olmayanlarına karşı yardım talebinde bulunmuşlardır. Allah Resûlü de onlara yetmiş kişilik bir müfrezeye tertipleyerek destek olmak istemiştir.²⁰ İbn Hacer: "ilgili kabilelere destek vermekle yine o kolları dâvet yapılması hedeflenmiştir" der.²¹

H. Lammens hâdise için gönderilen sahabî sayısının çok olmasından yola çıkarak hâdisenin askerî amaçlı olduğunu iddia eder. Ona göre, bu sayıda sahabînin yollanması İslâm'a dâvetten çok askerî-politik gayeler taşır.²² Lammens aynı zamanda Ebû Berâ, Hz. Peygamber'den rakibi Âmir b. Tufeyl'e karşı destek istemiştir düşüncesini savunur. Buna göre seriyye, kabile içi dengelerle alakalı olmalıdır.²³ Bu seriyyenin sebepleriyle ilgili batılı muâsır araştırmacıların da bir takım tespitleri olmuştur. Bunları M. J. Kister'in kaleme aldığı Bi'r-i Maûne Seferi adlı makaleden öğreniyoruz. Söz konusu makalede batılı araştırmacılar seriyyenin daha çok askerî amaçlarla gerçekleştiğini savunurlar. Onlara göre Hz. Peygamber Benî Âmir'in kendi içindeki bir takım politik sorunlara müdahale

17 İbn İshâk, 378, Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin, (ö. 458/1066), *Delâilü'n-Nübüvve*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan, III/343.

18 Vâkıdî, 347.

19 Buhârî, 64/28.

20 Buhârî, 64/28.

21 İbn Hacer, Hâfiz Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449), *Fethu'l Bâri fi Şerh-i Sahih'i'l-Buhârî*, Dâru'r-Reyyan li't-Türâs, Kahire 1987, VII/446.

22 İslâm Ansiklopedisi, "Bi'r-i Maûne", M.E. B. Yayınları, Ankara 1978, 609.

23 Ahmet Önkâl, "Bi'r-i Maûne", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1992, VI, 195-196.

etmiştir veya yaşanan sorunlar komşu kabilelerle ilgili de olabilir.²⁴ M. Hamîdullah ise sebep olarak Benî Süleym'in Müslümanların kendi yurtlarından geçmesini kabullenmemesini gösterir.²⁵

Sonuç olarak, seriyye etrafındaki sebepler ne kadar farklı söylenmiş olursa olsun, kendini Kur'ân'a adanmış yetmiş sahâbenin yollanmış olması seriyyenin dâvet amaçlı ve barışçıl bir gaye için olduğunu gösterir.²⁶

6. Hâdisede Yer Alan Sahâbiler

Bu hâdiseye iştirak eden sahâbiler Medine'nin en seçkin hâfızlarıydı, hepsi de Ensârdandı. Onlara "kurrâ" deniyordu. Gündüzleri odun toplamak gibi bir takım günlük işler yapıyorlar, bu işlerle kazandıkları parayı ehl-i suffenin geçimi ve rızkı için harcıyorlardı. Geceleri ise kendilerini Allah'a adıyorlar çokça namaz kılıyorlar ve inen âyetleri müzâkere ediyorlardı. Yetmiş kişilik bu ekibi Hz. Peygamber Benî Âmir'in isteği üzerine yolladı.²⁷ Kaynaklarda seriyyeye gönderilenlerin "kurrâ" olan sahâbilerden teşekkül etmesi zamanla bu seriyyeye toplum dilinde "seriyyetü'l-kurrâ" adı verilmesine sebep olmuştur.²⁸

Hâdiseyi anlatan ilk rivâyetler, gönderilen sahâbilerin yetmiş kişi olduğunu bildirir. Hadis kaynaklarında yetmiş adedi ile geçen bu rivâyetlerin râvisi Enes b. Mâlik'tir. Belki de Enes'in bu hâdisede etrafında çokça rivâyette bulunması dayısı Harâm b. Milhân'ın bu hâdisede feci şekilde şehit edilmesiyle.²⁹

Vâkidî'nin bildirdiğine göre Ebû Saîd el-Hudrî -tıpkı Enes b. Mâlik³⁰ gibi yetmiş rakamlı kayıpların yaşandığı bir takım üzücü hâdiselerden bahseder. Bunlar: Uhud, Bî'r-i Maüne, Yemâme, Cisr-i Ebû Ubeyd günlerindeki verilen yetmiş rakamlı şehitlerdir.³¹ Bu gibi rivâyetler yetmiş rakamının Araplar tarafından kesretten kinâye (çokluğu belirtme) olarak kullanıldığını gösterebilir.³² Eğer rivâyetlerde geçen yetmiş rakamı dediğimiz gibi kesretten kinâye olarak kullanılıyorsa o halde meğâzî yazarlarının farklı rakam vermelerini anlamamız daha kolay olacaktır.

24 M.J. Kister, *The Expedition of Bî'r-i Maüne, (Bî'r-i Maüne Seferi)*, Çev: Ünal Kılıç –Ali Aksu İSTEM: İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi, 2003, cilt: I, sayı: 1, s. 183-201.

25 M. Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, Çev: Salih Tuğ, İmaj Yayınları, Ankara 2003, I/475

26 Elşat Mahmudov, *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamberin Savaşları*, İSAM Yayınları, İstanbul 2010, 411.

27 Buhârî, 64/28; Müslim, Ebu'l-Hüseyn el-Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahih*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan, 1995, İmâre, 147.

28 Şâmî, Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî (ö. 942/1536), *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fi Siret-i Hayri'l-Ibâd*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan 1997, VI/57.

29 Buhârî, 56/19, 184, 64/28.

30 Buhârî, 64/28.

31 Vâkidî, 350.

32 Yedi, yetmiş, yedi yüz gibi rakamlar Arap Edebiyatı'nda kesretten kinâye olarak kullanılabilir, bu üslup hadislerde de kullanılmıştır. Örneğin; 72 fırka hadisi gibi (Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as (ö. 275/888), *es-Sünen*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan 1997, Sünnet, 1).

Hâdiseye katılanların sayısını veren bir başka rivâyetin sahibi İbn İshâk'tır. İbn İshâk hâdiseye katılanların kırk kişi olduklarını söyler.³³ İbn Hacer verilen iki farklı rakamı izah etmeye çalışır. Buna göre; verilen kırk rakamı asıl savaşçıların sayısı olup yetmiş kadar olan diğerleri ise onların tâbileri konumundaki kimselerdir.³⁴

Tarihçiler Münzir b. Amr es-Sâidî'nin seriyenin komutanı olduğu hususunda hemfikirdirler. Münzir'in lakabı "*mu'nîk li-yemût*" olarak geçer. Bu, "*ölümle omuz omuza*" manasına gelen bu ifade Münzir'in kahraman bir sahâbî olduğuna atfen söylenmektedir.³⁵ Münzir'e ilave olarak seriyenin komutanı olarak zikredilmese de seriye esnasında cesurca Hz. Peygamberin risaletini tebliğ için öne çıkan bir başka isim de Harâm b. Milhân'dır. Müşriklerin liderine İslâm'ı tebliğ esnasında şehit edilmiştir.³⁶ Musâ b. Ukbe, Mersed b. Ebî Mersed'in seriye komutanı olduğunu temrîz sigasıyla (edilgen olarak) zikreder.³⁷ Ancak bilindiği gibi Mersed, Bîr-i Maûne hâdisesinden önce vukû bulan Recî' hâdisesinin komutanı olarak zikredilir. Mersed, Recî' hâdisesi sonucunda şehit olmuştur.³⁸

Rivâyetlerden Bîr-i Maûne hâdisesine şu sahâbîlerin katıldıkları anlaşılmaktadır. Münzir b. Amr es-Sâidî (Mu'nîk li-Yemût), Hâris b. es-Simme, Amr b. Ümeyye ed-Damrî, Harâm b. Milhân, Âmir b. Fûheyre, Evs b. Muâz, Hakem b. Keysân, Sehl b. Amr, Urve b. Salt, Ka'b b. Zeyd, Sehl b. Âmir,³⁹ Tufeyl b. Saîd veya b. Sa'd, Münzir b. Muhammed, Evs b. Muâz, Nâfi' b. Büdeyl adlı sahâbîlerin isimleri geçmektedir.⁴⁰

Seriye iştirakçilerinin sayısını en çok bildiren tarihçi Şâmî'dir. Ona göre; Yukarıdaki isimlere ilave olarak şu isimler verilmiştir; Ebû Ubeyde Amr b. Mihsan, Übeyy b. Muâz b. Enes b. Kays, Ebû Şeyh b. Ebî Sâbit veya Ubeyy b. Sâbit, Süfyân b. Sâbit, Mâlik b. Sâbit⁴¹, Kutbe b. Abdiamr b. Mes'ûd b. Abdî'l-Eşhel, Münzir b. Amr b. Huneyys, Muâz b. Mâis b. Kays, kardeşi Âiz, Mes'ûd b. Sa'd b. Kays, Hâlid b. Sâbit b. en-Nu'mân, Süfyân b. Hâtıb b. Ümeyye, Sa'd b. Amr b. Sakf veya Ka'b b. Mâlik, Abdullah b. Kays b. Sırme b. Ebî Enes. Bu isimler şehitler listesi olarak tarih kitaplarında geçmektedir. Bu sayılanlarla birlikte 29 isme ulaşıldı. Ancak Şâmî bu sayılanlardan bir kısmının seriye iştirakçisi olduğunun ihtilafı olduğunu söyler. Çünkü bazılarının isimleri başka gazve ve seriyelerin şehitleri arasında zikredilmiştir.⁴²

33 İbn İshâk, 379.

34 İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, 447.

35 Musannef, V/383, İbn İshâk, 379, Vâkidi, 347.

36 İbn İshâk, 379, Buhârî, 4091.

37 Beyhakî, Delâil, 342.

38 İbn İshâk, 372.

39 Seriyeye iştirakçilerinden Sehl b. Amr'ın yeğenidir. Mûsa b. Ukbe, 208.

40 Urve b. Zübeyr (ö. 94/713), *Meğâzî*, (Nşr. Muhammed Mustafa el-A'zamî), Mektebü't-Terbiyetü'l-Arabî, Riyâd 1981, 178; Mûsâ b. Ukbe (ö. 141/758), *Meğâzî*, (Nşr. Muhammed Bakış Ebû Mâlik), Fas 1994, 205; Vâkidi 352,353.

41 Bu son ikisi kardeştir. (Şâmî, VI/62)

42 Şâmî, VI/61-63.

Bu seriyyeye iştirak ettiği ileri sürülen en ilginç isim Sa'd b. Ebî Vakkâs'tır. Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın bu seriyyeye iştirak ettiğini Vâkîdî temrîz sığası ile zikreder. Kendisi ise seriyye iştirakçilerinin sadece Ensâr'dan olduğu yönündeki görüşü kabul eder. Sa'd ile alakalı olarak Hz. Peygamber'in onu göndermediğini söylemesini rivâyet eder. Buna göre Sa'd, Amr b. Ümeyye ed-Damrî ile beraber Medine'ye dönmüştür. Hz. Peygamber Sa'd'ın bu seriyyede olmasını garip görerek; *"seni ben göndermemiştim"* der.⁴³ Ebu'l-Leys es-Semerkandî tefsirinde Bî'r-i Maüne hâdisesine değinir. Buna göre: müşriklerin Müslümanları katletmesinden kervanın gerisinde kalan üç kişi kurtulur. Ancak Semerkandî, tefsirinde bu üç kişinin kim olduklarını söylemez. Bu üç kişi Medine'ye salim olarak döner.⁴⁴ Yine Semerkandî'nin Tenbihu'l-Ğâfilin kenarındaki Bustânu'l-Ârifin şerhinde bir rivâyet geçer. Buna göre; Medine'ye üç kişi dönmüştür, bunlar Amr b. Ümeyye ed-Damrî, Sa'd b. Ebî Vakkâs ve üçüncü bir kişidir.⁴⁵ Yine Mûsa b. Ukbe Ka'b b. Zeyd adındaki sahâbînin öldü zannedilerek bırakıldığını daha sonra kalkarak Medine'ye sağ olarak döndüğünü Hendek savaşına katılarak orada şehit olduğunu söyler.⁴⁶

7. Hâdisenin Seyri

Ebû Berâ Âmir b. Mâlik'in dâveti üzere yetmiş kişilik müfreze Hz. Peygamber'in emriyle hazırlandı. Seriyye komutanı Münzir beraberindeki sahâbîlerle Benî Süleym'den Muttalip adında bir kılavuz rehberliğinde yola çıktı. Benî Süleym yurduna vardıklarında orada karargâh kurdular. Hâris b. Simme ve Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi ise geride hayvanları otlatmak için bıraktılar. Harâm b. Milhân'ı Allah Resûlü'nün mektubunu ulaştırmak için yolladılar. O esnada Ebû Berâ Âmir b. Mâlik Necid bölgesinde idi. Kavmine Allah Resûlü ile olan anlaşmayı bozmamalarını söylemiş ve gelecek Müslüman dâvetçilere emân verdiğini hatırlatmıştı. Harâm mektubu Âmir b. Tufeyl adındaki adama götürdü. O, mektubu okumadan Harâm'a saldırarak şehit etti. Âmir b. Tufeyl Âmir oğullarından Müslüman dâvetçilere saldırmak için yardım istediye de onlar Ebû Berâ'nın Müslümanlara verdiği emânı bozmayız diyerek yanaşmadılar. Bunun üzerine Âmir b. Tufeyl Benî Süleym'in kollarından olan Ri'l ve Usayye kabilelerini savaşa çağırırdı. Onlar Âmir'in dâvetine icabet ettiler. O da onlara önderlik yaptı. *"Ben bu yaptığım la yetinmem"* diyerek Harâm'ın izinden giderek Müslümanların karargâhını buldu. O sırada Müslümanlar da arkadaşları Harâm'ı aramak için onun izini takip ederek onu bulmaya çalışıyorlardı. Âmir beraberindekilerle Müslümanların etrafını sardı ve onlarla savaşmaya başladılar. Sonunda Münzir dışındaki bütün sahâbîleri şehit ettiler. Münzir'e *"istersen sana emân verelim"* dedilerse de Münzir (Allah Resûlü kendisini *"a'naka liyemût"* diye lakaplandırır.) *"sizin emânınız Harâm'ın şehit edildiği yere kadar sürüp sonra benden uzak olsun"*

43 Vâkîdî, 352.

44 Semerkandî, Ebu'l-Leys (ö. 375/983), *Bahru'l-Ulûm*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan 1993, 260-261.

45 Semerkandî, *Tenbihu'l-Ğâfilin-Bustânu'l-Ârifin*, Mısır 1894, 210-211.

46 Mûsa b. Ukbe, 206.

dedi. İstediyini yaptılar. Harâm'ın başına gelince onlarla savaşıp şehit oldu. Hayvanları otlatmakla meşgul olan Hâris ile Amr kuşların karargâh çevresinde uçuşmalarından şüphelenerek *"dostlarımızın başına bir şey gelmiş olmalı"* diye telaşlanarak döndüler ve dostlarının şehit edilmiş olduğunu gördüler. Hâris, Amr'a *"ne yapalım?"* diye sorunca Amr; *"Allah Resûlüne durumu haber verelim"* dedi. Ancak Hâris *"arkadaşlarımızın şehit edildiği yerde ben geri dönemem"* dedi. Hâris ve Amr doğruca saldırganların üzerine yürüdüler. Hâris onlarla savaşıp iki kişiyi katletti, sonra onu ve Amr'ı esir aldılar. Hâris'e *"sana ne yapmamızı istersin?"* dediler. O da *"beni Münzir ve Harâm'ın öldürüldüğü yere götürün"* dedi. Orada da onlarla çarpışıp iki kişiyi daha katletti sonra şehit edildi. Âmir b. Tufeyl savaşımayan Amr'ı annesinin bir adağı olduğunu söyleyerek serbest bıraktı. Âmir b. Tufeyl Amr'a öldürülenleri tanıyıp tanımadığını sorarak ölümlerin arasında dolaştırdı. *"Bulamadığın birisi var mı?"* diye sordu. Amr, fâzıl kişilikli, ilk inananlardan olan Âmir b. Führeye adındaki Hz. Ebûbekr'in azatlısını bulamadığını söyledi. Âmir b. Tufeyl onun Cebbâr b. Sülmâ adında bir adam tarafından öldürüldüğünü, öldürülürken Cebbâr'ın ondan *"Allah'a andolsun ki kazandım"* dediğini işittiğini ve sonra da göğe kaldırıldığını söyledi. Sonraları Cebbâr öldürülen kimsenin *"kazandım"* demesinin manasını Dahhâk b. Süfyan adında Müslüman birisine sorar. O da Âmir b. Führeye'nin Cenneti kazandığını anlatır ve ona Müslüman olmayı teklif eder ve Cebbâr Müslüman olur. Allah Resûlü Dahhâk'ın kendisine durumu haber vermesi üzerine *"Melekler onun cesedini yükseltmiş ve 'illiyîn' cennetlerine götürmüştür"* buyurmuştur.

Allah Resûlü bu olayı ve Recî' olayını bir gecede duydu. Muhammed b. Mesleme olayı da aynı günlerde vuku buldu. Bunun üzerine Hz. Peygamber: *"Bu Ebû Berâ'nın işidir, işte ben bunun için onları oraya göndermeyi istemiyordum"* dedi. Kendisine haberin geldiği gecenin sabahında sabah namazının ikinci rekâtından sonra Benî Lihyân, Adel, Kârre, Ri'l, Zekvân ve Usayye adlı kabilelere bedduâ etmiştir. Bu durum on beş gün veya kırk gün boyunca devam etmiştir. Âl-i İmrân 128. âyet nâzil olmuş ve Allah Resûlü bedduâ etmeyi kesmiştir.⁴⁷

Savaş esnasında Âmir b. Tufeyl, Urve b. Salt ile aralarındaki dostluğa binaen ona emân vermek istedi. Ancak Urve b. Salt bunu kabul etmedi. *"Arkadaşlarımızın şehit edildiği yerde yaşamayı arzulamam"* dedi. Hepsi birlikte *"Allah'ım selamımızı Resûlüne iletcek senden başkasını bulamıyoruz. Sen selamımızı Resûlüne ilet"* dediler ve Cibrîl selamlarını Allah Resûlüne ilettiler.⁴⁸

Zührî farklı olarak şunları söyler: Ebû Berâ Âmir b. Mâlik Allah Resûlüne hediye getirir. *"Ben müşriğin hediyesini almam"* diyen Allah Resûlü ona İslâm'ı arz eder. Ancak Ebû Berâ Müslüman olmaz, fakat İslâm'a çok uzak bir tavırda sergilemez.

47 Âl-i İmrân 128. âyet: *"Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur. Allah, ya tövbelerini kabul edip onları affeder, ya da zalim olduklarından dolayı onlara azap eder."*

48 Urve, 178-181; Vâkıdî 347-348.

Ebû Berâ *"Necid ahalisine dâvânı anlatacak dilediğin sahâbilerini yolla ben onları korurum"* der. Allah Resûlü Münzir'i yollar. Sonra Benî Süleym yüz kişi civarında okçuyla Müslümanlara saldırır. Seriyeye sonrası Amr b. Ümeyye ed-Damrî bağışlanıp Medine'ye döndüğünde Hz. Peygamber ona: *"Sen de onların arasında mıydın?"* diyerek hayretini belirtir. Müşrikler cesetleri defnetmek istediklerinde Âmir b. Führeye'nin cesedini bulmuşlardı, ancak yanına yanaşamadılar. Neticede meleklerin onu defnettiğini gördüler.⁴⁹ Şehitlerden olan Harâm b. Milhân mızrakla şehit edildiğinde kendinden akan kanı alıp yüzüne ve başına sürerek *"Ka'be'nin Rabbine andolsun kazandım"* diyebilmiştir.⁵⁰

Mûsa b. Ukbe rivâyetleri şöyledir: Harâm b. Milhân Hz. Peygamber'in dâvetini tebliğ ettiğinde Âmir b. Tufeyl tarafından şehit edilmiştir. Sonrasında Âmir, *"ben bununla yetinmem"* diyerek Müslümanların yerini bulmuş ve onlara baskın yapmıştır. Müslümanlar Benî Süleym yurdundaki Bî'r-i Maüne'de konuşlanmış, sonrabaskına uğramışlardır. Olay olur olmaz karargâh gerisinde ismi zikredilmeyen üç kişi, karargâh üstünde kuşların uçtuğunu görürler ve *"dostlarımız öldürüldü, acaba kim kimi öldürdü"* diyerek telaşla olay yerine yönelirler. O üç kişiden biri *"dostlarımin şehit olduğu yerde ben yaşamam"* diyerek savaşır ve şehit olur. Diğer ikisi ise serbest bırakılır ve Medine'ye dönerler. Yolda Benî Kilâb'dan iki adamı görürler. Onlar aslında Allah Resûlü ile anlaşmalı kimselerdir. Onların uyumasını beklerler, uyuyunca da onları Allah Resûlü ile anlaşmalı olduklarını bilmeden katlederler.⁵¹

İbn İshâk ise farklı olarak şunları anlatır: Allah Resûlü Müslüman olmayan ancak çok uzakta durmayan Ebû Berâ'ya Necid bölgesine dâvetçi yollama hususundaki endişesini dile getirir. Müfrezeeye iştirak eden sahâbiler en hayırlı sahâbilerdir. Bî'r-i Maüne mevkii Âmir oğulları ile Süleym oğulları arasında bir yerdedir. Hâdisedeki aktörler Süleym oğulları Ri'l, Usayye ve Zekvân boylarıdır. İbn İshâk olayı tasvir eder; sahâbiler şehit düşmüşlerdi, kabile gerisindeki Amr b. Ümeyye ve beraberinde Ensâr'dan olan arkadaşı kuşların o bölge üzerinde uçmasından kötü bir şey olduğunu anlayarak olay yerine koşmuşlar ve arkadaşlarının şehit olduklarını ve atlarının yanlarında beklediğini görmüşlerdi. Sonrasında Ensârî, arkadaşlarının intikamını almak için müşriklere koşup savaşarak şehit olmuştu. Amr ise esir alınmışken müşriklerin lideri Âmir b. Tufeyl tarafından annesinin bir adağından dolayı affedilmiştir. Amr b. Ümeyye dönüş esnasında Sadr-ı Kanât'taki Karkara denilen mevkide Âmiroğulları'ndan iki kişi ile karşılaşır. Onları intikam amacıyla bir gaflet anında öldürür. Bunu Allah Resûlü'ne haber verdiğinde Allah Resûlü *"iki masuma kıydın onların diyetlerini ödeyeceğim"* der. Ebû Berâ kavminin Müslümanlara Bî'r-i Maüne mevkiinde ihanet ettiğini öğrenince üzüldü ve zor

49 Zührî, Muhammed b. Şihâb (ö. 124/742), *Merviyâtü'l-İmâmü'z-Zührî fi'l-Meğâzi*, (Nşr. Muhammed b. Muhammed el-Avecî), Medine, 2003, 420-426, Musannef V/382-383.

50 Musannef, V/382.

51 Mûsa b. Ukbe, 206-207.

duruma düşer. Daha sonra Ebû Berâ'nın oğlu Rebîa b. Âmir b. Mâlik, Âmir b. Tufeyl'i öldürmek ister mızrağını ona atar ancak isabet ettiremez dizinden yaralamayı başarır. Âmir b. Fuheyre'nin şehit ediliş anı detaylıca anlatılır: Cebbâr mızrağını Âmir b. Fûheyre'ye arkadan saplayınca mızrağın ucunun göğsünden çıktığına şahit olur. Âmir b. Fûheyre *"Allah'a andolsun ki kazandım"* der. Cebbâr kendi kendine *"neyi kazandı ki ben bu adamı öldürmedim mi? Daha sonra bunu sordum, Cenneti kazandığını anladım ve Allah'a andolsun ki Cenneti kazanmıştır dedim."* Bu olaya şahit olan Cebbâr bu hâdiseden etkilenerek daha sonra Müslüman olmuştur.⁵²

8. Hâdisenin Sonuçları

Bu hâdise sonrasında hâdise ile ilintili bir takım olaylar cereyan etmiştir. Bu olayları müstakil başlıklar halinde anlatmak gerekir:

Hz. Peygamber'in Olay Karşısındaki Tavrı

Bî'r-i Maüne hâdisesinin haberi Medine'ye ulaştığında Allah Resûlü; *"Bu Ebû Berâ'nın işidir, işte bu yüzden ashâbımı göndermeyi istemiyordum"* der. Bî'r-i Maüne hâdisesiyle birlikte Recî' hâdisesinin haberi ve Muhammed b. Mesleme'nin seferinin neticesi de Medine'ye ulaşmıştır. Recî' ve Bî'r-i Maüne hâdiselerinin neticesi Hz. Peygamber'i derinden üzmüştür. Hz. Peygamber bu hâdisede şehit düşen ashâbına üzüldüğü kadar kimseye üzülmemiştir. Bu hâdiseyi duyan Hz. Peygamber sabah namazının birinci rekâtından doğrulduktan sonra Mudar, Benî Lihyân, Adel, Kârre, Ri'l, Zekvân, Usayye adlı kabile ve boylara bedduâ etmiştir. Bunu yaparken bazı kabilelere duâ etmiş, bazı mazlumların adlarını anmış; sonra secde ederek namazını tamamlamıştır. Bu durum on beş gün veya kırk gün boyunca devam etmiştir.⁵³ Rivâyetler bu durumun otuz gün boyunca devam ettiğini de söyler.⁵⁴

Hz. Peygamber'in şaşkınlıkla karşıladığı ikinci bir olay da Amr b. Ümeyye ed-Damirî'nin dönüş yolculuğu esnasında Benî Âmir'den olduğunu söyleyen iki kişiyi gafil oldukları bir anda katletmesidir. Oysa bu iki kişiye Hz. Peygamber tarafından emân verilmişti. Amr b. Ümeyye kendince arkadaşlarının intikamını almak istemişti. Hz. Peygamber bunu duyunca *"iki masum cana kıydın, kötü bir iş yaptın, Allah'a andolsun ki onların diyetlerini ödeyeceğim"* buyurmuştur.⁵⁵ Semerkandî: bu iki kişinin Benî Âmir'den olmadıklarını Benî Süleym'den⁵⁶ olduklarını ileri sürer. Semerkandî'nin tefsirinde geçen bu rivâyette o iki kişi aslında Benî Süleym'den idi, Benî Âmir'in Hz. Peygamber'e olan yakınlığından dolayı Benî Âmir'den

52 İbn İshâk, 378-382.

53 Urve, 180; Zührî, 424-426; Vâkîdî, 349-350;

54 Buhârî, 64/28.

55 İbn İshâk, 380; Vâkîdî 352.

56 Vâkîdî bu iki kişinin Benî Kilâb'dan olduğunu söyler. Vâkîdî, 351.

olduklarını söyleyivermişlerdi ancak yine de ölümden kurtulamadılar.⁵⁷ Vâkidî özellikle bu iki maktul hakkında Âmir b. Tufeyl'in mektup yazdığını ve onların diyetlerini istediğini yazar. Hz. Peygamber iki Müslüman hür kişinin diyetini ona gönderir. Bu rivâyetlerden anlaşıldığına göre bu iki kişi sadece emân almamış, Müslüman da olmuşlardı.⁵⁸

Ebû Berâ Âmir b. Mâlik'in Tavrı

Bu hâdise karşısında Âmir b. Mâlik bir hayli üzülmüş, hatta yas tutmuştur. Daha sonra Ebû Berâ halkına Âmir b. Tufeyl'i öldürmelerini emretti ancak halkı onu dinlemedi. Dahası Âmir b. Tufeyl Tebük seferi sonrası Medine'ye gelen Âmir b. Sa'saa heyeti içerisinde idi ve dönerken yolda öldü. Âmir b. Tufeyl'in öldüğünü duyan Benî Âmir, kaldıkları yeri terk edip kendilerine yeni otlaklar aramaya başladılar. Kamptaki hareketliliği gören Ebû Berâ bunun düşmanı olan yeğeni Âmir b. Tufeyl'in ölümü üzerine olduğunu anladı. Hatta kavminden biri kendisine Hz. Peygamber'e gittikten sonra zihnî sapkınlığa düştüğünü söyledi. Bu duruma daha fazla içerleyen Ebû Berâ ölene kadar şarap içeceğine dair yemin etti. "*Benî Âmir bana isyan ettikten sonra yaşamının ne anlamı var ki?!*" dedi.⁵⁹

Âmir b. Tufeyl Meselesi

Asıl adı Ebû Alî Âmir b. Tufeyl b. Mâlik el-Ca'ferî el-Âmirî'dir. (ö. 11/632) Bî'r-i Maûne hâdisesine sebebiyet veren Âmir b. Tufeyl Ebû Berâ'nın oğlu Rebîa tarafından öldürülmek istendi ise de buna muvaffak olamadı. Âmir b. Tufeyl amcası Ebû Berâ'nın etkisini yitirmesi üzerine kabilenin reisi oldu (4/625) veya kabiledede etkin bir konuma yükseldi. Tebük Seferi'nden sonra Medine'ye gelen Benî Âmir b. Sa'saa heyeti arasında o da vardı. Hz. Peygamber Müslüman olmasını teklif edince Âmir, "*Müslüman olursam bana ne vereceksin?*" diye sordu. Hz. Peygamber, "*Müslümanların faydalandıklarından sen de faydalanacak, onların mükellef tutuldukları şeylerden sen de sorumlu olacaksın*" dedi. Bunun üzerine Âmir, Müslüman olması karşılığında iktidara ortak olmayı veya ondan sonra idarenin kendisine intikalini, kabul edilmemesi halinde ise hücumu geçeceğini söyleyerek Resûlullah'ı tehdit etti. Esasen Medine'ye gelmekteki asıl maksadı da Hz. Peygamber'e suikastta bulunmaktı. Bunu başaramayınca kin ve öfkeyle oradan ayrıldı ve yolda boynunda çıkan bir çıban yüzünden öldü.⁶⁰

Benî Nadîr Yahûdileri'nin Medine'den Sürülmesi

Benî Nadîr'in Medine'den sürülmesine sebep teşkil eden olayla ilgili iki ayrı rivâyet bulunmaktadır. Bunlardan birine göre, 4. yılın Safer ayında (Temmuz

57 Semerkandî, Bahru'l-Ulûm, 261.

58 Vâkidî, 352.

59 Kister, "Bî'r-i Maûne Seferi."

60 Ahmet Önkâl, "Âmir b. Tufeyl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 1991, III, 68.

625) meydana gelen Bi'r-i Ma'ûne hadisesinde yetmiş İslâm dâvetçisinin tuzağa düşürülüp kılıçtan geçirilmesi esnasında kurtulanlardan Amr b. Ümeyye ed-Damrî, olayı Resûl-i Ekrem'e haber vermek üzere Medine'ye dönerken yolda kendilerine saldıranlardan olduklarını zannettiği Benî Âmir kabilesinden yeni Müslüman olmuş iki kişiyi öldürmüştür. Bu yanlışlık karşısında maktullerin diyetlerinin ödenebilmesi için Hz. Peygamber bir grup sahâbiyle birlikte Nadîroğulları'na giderek aralarında mevcut anlaşma gereği diyete iştirak etmelerini istemiş ve onların kendi paylarına düşen kısmı toplamak için hazırlık yapmaları sırasında bir duvarın dibine oturup beklemeye başlamıştı. Ancak Benî Nadîrliler bunu fırsat bilmişler ve üzerine büyük bir taş yuvarlayarak onu öldürmeye çalışmışlardı. Diğer rivâyete göre ise Resûl-i Ekrem'i öldürmeleri konusunda Kureyş'ten aldıkları teklif üzerine ona bir mektup yazarak İslâm'ı kabul etmeleri için üç arkadaşıyla birlikte gelip kendilerinin çıkaracağı üç hahamla tartışmasını istemişler ve üç haham yerine bir suikast ekibi hazırlamışlardır.⁶¹ Bu hâdise üzerine Benî Nadîr Medine'den sürgün edilmiştir.

Benî Süleym ile Olan Münasebetler

Müslümanların Benî Süleym kabilesi ile münasebetlerini deşifre etmek Müslümanlara Bi'r-i Ma'ûne'de yaptıkları ihaneti anlamak açısından önemlidir. Benî Süleym ile Müslümanların arasında eskiye dayalı bir düşmanlık görülmektedir. Bu yüzden Benî Süleym ile olan münasebetleri iki ana gruba ayırabiliriz.

1) Uhud Öncesi Münasebetler: Hz. Peygamber, Bedir Gazvesi'nden döndükten yaklaşık bir hafta sonra Benî Süleym ve Benî Gatafân'ın Karkara mevkiindeki Küdr suyunun başında toplanmakta oldukları haberini alınca 200 kişilik bir kuvvetle harekete geçti. Müslüman birliği Küdr suyunun başına geldiğinde kimseyi bulamadı. Üç gece beklendikten sonra Benî Süleym ile Benî Gatafân'a ait 500 deve ganimet olarak alınıp Medine'ye doğru hareket edildi. Ardından Resûl-i Ekrem, Gâlib b. Abdullah el-Leysî kumandasında bölgeye yeni bir birlik gönderdi. Üç şehid veren birlik çok sayıda hayvanı ganimet alarak geri döndü. Ertesi yıl Süleymoğulları'nın Medine'ye 200 kilometre mesafedeki Bahran'da müslümanlara karşı asker topladıklarının haber alınması üzerine 300 kişilik bir kuvvetle yola çıkan Hz. Peygamber (Cemâziyelevvel 3 / Kasım 624) Bahran'da bir süre kaldı. Herhangi bir kuvvet ortaya çıkmayınca Medine'ye hareket etti.⁶²

2) Uhud Sonrası Münasebetler: Benî Süleym, Hendek Gazvesi'nde Mekkeli müşriklerle yahudilerin oluşturduğu ittifaka katılarak 700 kişiyle destekte bulundu. Hz. Peygamber hicretin 7. yılı Zilhicce ayında (Nisan 629) Ahrem b. Ebü'l-Avcâ kumandasında elli veya altmış kişilik askerî birliği Benî Süleym üzerine gönderdi. Birliğin içerisinde yer alan casuslarından durumu haber alıp hemen hazırlıklara başlayan Süleymoğulları, İbn Ebü'l-Avcâ'nın İslâm'a

61 Nadir Özkuyumcu, Nadir "Benî Nadîr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 2006, XXXII, 275-276.

62 Mehmet Azimli, Benî Süleym, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2010, XXXVIII, 55-56.

dâvet teklifini kabul etmeyerek müslümanlara ok yağdırdılar. Ahrem ve birkaç arkadaşı yaralı olarak kurtulurken diğerleri şehid oldu.⁶³

Benî Süleym ile münasebetler bunlarla sınırlı değildir. Ancak bu hâdiselerin hiçbirinde Bî'r-i Maüne hâdisesine misilleme amacı ile yapıldığı açıkça söylenmemiştir. Bu veriler sayesinde özellikle Uhud sonrası gerçekleşen savaşların Bî'r-i Maüne ile dolaylı yönden ilişkili olduğunu anlayabiliriz. Benî Süleym ile olan münasebetleri kronolojik olarak zikrediyoruz:

Karkaratü'l Küdr Gazvesi: Nisan 624 / Temmuz 624,

Gâlib b. Abdillâh el-Leysî'nin Benî Süleym ve Gatafan Seriyyesi: Nisan 624,

Benî Süleym Gazvesi (Fur'-Buhrân): Kasım 624,

Zeyd b. Hârîse'nin Cemûm Seriyyesi: Eylül 627,

Ahrem b. Ebi'l-Avcâ'nın Benî Süleym Seriyyesi: Nisan 629.⁶⁴

Siy Seriyyesi

Benî Âmir kabilesine düzenlenen bu seriyenin, Bî'r-i Maüne hâdisesine sebep olan müşriklere bir misilleme mahiyetinde olduğu ileri sürülmektedir. Hevâzin kabilesinin önemli kollarından Benî Âmir b. Sa'saa yaz aylarını Tâif'te, kış aylarını hayvanlarını otlatmak için Necid'de geçirirlerdi. Medine'ye beş, Mekke'ye üç günlük uzaklıktaki Siy arazisi onların hayvanlarını otlatdığı topraklar arasındaydı. Hz. Peygamber, Hicretin 8. yılı Rebîülevvel ayında (Temmuz 629) Şücâ' b. Vehb'in kumandasında yirmi dört kişilik bir seriyeyi Siy bölgesindeki Benî Âmir b. Sa'saa'dan bir topluluğun üzerine gönderdi. Gündüzleri gizlenip geceleri yol alan birlik bir gece sabaha karşı düşmana âni bir baskın düzenleyerek çok sayıda deve ve koyun ele geçirdi. Kaynaklarda Siy Seriyyesi'nin niçin düzenlendiği hakkında bir açıklama bulunmamaktadır. Bazı araştırmalarda seriyenin 4 (625) yılında Münzir b. Amr başkanlığında gönderilen yetmiş kişilik dâvet ekibinin Benî Âmir b. Sa'saa liderlerinden Âmir b. Tufeyl tarafından Bî'r-i Maüne'de şehid edilmelerine misilleme olduğu ileri sürülmektedir. Ancak seriyenin sebebi, bu üzücü hadiseden daha çok Hevâzin'in bazı kollarının Hz. Peygamber'e karşı şiddetli düşmanlıklarını devam ettirmeleri ve fırsat buldukça müslümanlara zarar vermeleri olmalıdır. Nitekim Hevâzin kabilesinin özellikle göçebe hayatı yaşayan bazı kolları Hudeybiye Antlaşması'yla sağlanmış olan yol güvenliğini ihlâl ederek kervanlar üzerine baskınlar düzenlemekten çekinmiyorlardı. Bu durum karşısında Resûl-i Ekrem 6 (627-28) yılında Hz. Ali, ertesi yıl Hz. Ömer ve Hz. Ebû Bekir kumandasında seriyeler göndermişti. Dolayısıyla Şücâ' b. Vehb kumandasındaki Siy Seriyyesi'nin de bozgunculuk çıkaran Âmiroğulları'nın cezalandırılması maksadıyla gönderilmiş olması ihtimali kuvvetli görünmektedir.⁶⁵

63 Mehmet Azimli, Benî Süleym, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 2010, XXXVIII, 55-56.

64 Elşat Mahmudov, Hz. Peygamberin Savaşları, 263, 266, 317, 386, 420.

65 Levent Öztürk, "Siy Seriyyesi", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Ankara 2009, XXXVII, 291.

9. Hâdiseye İlişkilendirilen Âyetler

Âl-i İmrân sûresinin 128. âyetinin nüzûl sebebi ile alakalı olarak şu söylenir: Hz. Peygamber Bî'r-i Maûne'de ashâbının şehit edilmesine çok üzölmüş ve on beş gün veya bir ay boyunca ilgili müşrik kabilelere bedduâ etmişti. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu. Âyetin meâli şöyledir; *"Bu işte senin yapacağıın bir şey yoktur. Allah, ya tövbelerini kabul edip onları affeder, ya da zalim olduklarından dolayı onlara azap eder."* Bu âyetin nüzulünden sonra Hz. Peygamber bedduâ etmeyi kesmiştir.⁶⁶

Bir de nâzil olduktan sonra lafzıyla birlikte nesh edildiği ileri sürölen bir âyet vardır. Enes b. Mâlik'in rivâyet ettiği o bahsi geçen ibare şu şekildedir: *"Kavmimize bildirip, haber verin, muhakkak ki biz Rabbimize kavuştuk, bizi razı edip kendisi de bizden razı oldu."*⁶⁷ Taberî bu ibarenin mensûh olduğunu söyledikten sonra Âl-i İmrân 169,170. âyetlerin nâzil olduğunu söyler. Bu âyetlerde Allah şöyle buyurur: *"Allah yolunda öldürölenleri sakın ölümler sanma. Bilakis onlar diridirler, Rableri katında Allah'ın, lütfundan kendilerine verdiği nimetlerin sevincini yaşayarak rızıklandırılmaktadırlar. Arkalarından kendilerine ulaşamayan (henüz şehit olmamış) kimselere de hiçbir korku olmayacağıına ve onların üzölmeyeceklerine sevinirler. (Şehitler) Allah'ın nimetine, keremine ve Allah'ın, mü'minlerin ecrini zayi etmeyeceğine sevinirler."*⁶⁸

10. Hâdiseye İlgili Edebi Literatür

Bu hâdiseye ile ilgili İbn İshâk'ın Sîre adlı kitabında olayın kahramanlarına nispet edilen bazı şiirler vardır. İbn İshâk'ın Sîre'sini büyük ölçüde kendisiyle bildiğimiz İbn Hişâm'ın Sîre'sinde de aynı şiirler bulunur. İbn Hişâm bazı şiirler hakkında gerek müfredâtıyla gerekse de şiirin nispetiyle ilgili bir takım yorumlarda bulunur. Bu tarz şiirler, o zamanki Arap toplumunda gündemi haber veren medyaya benzetilebilir. Şiirlerle anlatılan kıssalar nesilden nesile anonim halde aktarılır.

Siyer alanında meğâzî türü hâdiseler dilimize aktarılırken genelde edebî literatüre pek değinilmez. Bu yüzden bu çalışmada şiirler dilimize tercüme edildi. Bu şekilde hâdiseye etrafında bazı bilgiler daha da netleştirilmiş oldu.

İbn İshâk şâir Hassân b. Sâbit'ten bir şiir nakleder. Bu şiirde Hassân, Âmir b. Tufeyl'e karşı yaptığı ihanetin hesabının sorulması için Ebû Berâ'nın oğullarını ona karşı tahrik eder.

"Ümmü'l-Benîn oğulları!⁶⁹ Siz Necid'in kurtları iken sizi bu olay hiç korkutmadı mı?!"

66 Süyûtî, Celâleddin Ebû'l-Fazl Abdurrahmân bin Kemâleddin Ebî Bekr bin Muhammed el-Huzayrî (ö. 911/1505) *Lübâbu'n-Nukûl fî Esbâbi'n-Nüzûl*, Müessesetü Dâru'r-Reyhâni, Lübnan, 1984, 87-89.

67 Buhârî, 56/19, 184.

68 Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, (ö. 310/923), *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, Daru'l-Mearif, Mısır 1967, II/550.

69 Ümmü'l-Benîn Ebû Berânın annesidir. O da Amr b. Âmir b. Rebia b. Âmir b. Sa'sa'a'nın kızıdır. (İbn Hişâm III/188)

“Âmir b. Tufeyl'in Ebû Berâ'nın emânını yanlışlıkla değil bilakis kasıtlı yapılan bir ihlalle alçaltması... (sizin kadrinizi düşürmedi mi?!)”

“Gayretli bir kimse olan Rebîa'ya söylemedim mi?! Benden sonra neler cereyan ettiğini...”

“Senin baban harplerin babası Ebû Berâ'dır, dayın şerefli Hakem b. Sa'd'dır.”⁷⁰

Tuayme b. Adıyy b. Nevfel'in⁷¹ dayısı olan ve o gün Nâfi' b. Büdeyl b. Verkâ' el-Huzâî'yi katleden Enes b. Abbâs es-Sülemî şu şiiri söyler:

“İbn Verkâ' el-Huzâî'yi harpte dar bir yerde ölü olarak bıraktım ki onun üzerine rüzgârlar toprak serper.”

“Ebu'r-Reyyân'⁷² gördüğüm zaman onu hatırladım ve o an kesin olarak anladım ki ben ondan intikamımı alacağım.”⁷³

Nâfi' b. Büdeyl b. Verkâ' el-Huzâî'nin şehit oluşunu İbn Revâha şöyle anlatır:

“Allah Nâfi' b. Büdeyl'e cihat sevabı isteyen kişiye ettiği rahmetiyle muamele etsin”

“Sabırlıdır, sadıktır, vefalıdır, insanların en doğru sözlüsüdür.”⁷⁴

Hassân b. Sâbit Bî'r-i Maüne şehitlerine özellikle de Münzir b. Amr'a şöyle mersiye söyler:

“Bî'r-i Maüne şehitlerine çok enîp edip ağla, şehadetlerine sabah yakalanan Resûlullah'ın atlılarına ağla”

“Bir kavimle sözleşmeleri yüzünden fanilik onlara geldi çattı, onlarla yaptıkları antlaşma ihanetle bozulmuş oldu.”

“Yazık Münzir'e! Sırtını dönüp ölümüne sabırla koşup gitti. Pak, şerefli, hayırlı asilzâdelerden o sabah nice sahabiler baskına uğramıştı.”⁷⁵

Ka'b b. Mâlik'in Bî'r-i Maüne ashâbı ile alakalı şiiri:

“Onlarla savaşmaktan korkarak komşunuzu Benî Süleyme bıraktınız, şâyet aralarındaki anlaşma Ukayl kabilesi ile olsaydı o zaman bu ihlal edilmeyen sağlam bir anlaşma olurdu.”

70 İbn İshâk, 381; İbn Hişâm, Abdülmelik (ö. 218/833), Sire, (Nşr. Mustafa Sakka, İbrahim Ebyari, Abdülhafız Şelebi), Lübnan, 3/188.

71 Tuayme b. Adıyy bu şiirin sahibi Enes b. Abbâs es-Sülemî'nin yeğenidir. Tuayme b. Adıyy Müslümanlar tarafından öldürülmüştür. Enes b. Abbâs yeğeninin intikamı için Bî'r-i Maüne günü halkı Müslümanlara karşı kıskırtmış ve Nâfi' b. Büdeyl'i şehit etmiştir. Tuayme müşriklerin ileri gelenlerinden. Tuayme'nin nasıl öldüğü net olmamakla birlikte Bedir savaşında öldüğü söylenir. (Vâkıdî, 353; Kister, Bî'r-i Maüne Seferi.)

72 Ebu'r-Reyyân Tuayme b. Adıyy'dir. (İbn Hişâm, III/188.)

73 İbn Hişâm, III/188.

74 İbn Hişâm, III/188.

75 İbn Hişâm, III/188.

“Kuratâ’ olsaydı onları teslim etmezlerdi, bize vefa göstermediniz, zaten eskiden de siz vefalı bir topluluk değildiniz.”⁷⁶

Değerlendirme

Bu kısımda hâdiseler etrafında ibret alınacak prensipleri tarihin bir de felsefesi olduğunu hesaba katarak söylemek gerekir:

Dâvet sorumluluğu: Hâdiseye iştirak eden sahâbilerin Kurrâ olmaları bize gösterir ki, İslâm’a dâvet sorumluluğu sadece Peygamberlerin uhdesinde değildir. Gerektiğinde tüm Müslümanlar çeşitli sorumlulukları üstlenebilmelidir. Bununla bağlantılı ikinci bir mesele de Allah ve Resûl’ünün emirlerine boyun eğme prensibidir. Sahâbe, hayatında bunu en güzel şekilde uygulama gayreti içerisinde olmuştur. Bu hâdisede müfrezedeki sahâbiler Allah Resûl’ünün emrettiği şekilde itirazsız emirleri yerine getirmiş, hayatlarını bile tehlikeye atabilmişlerdir.

Müslümanın emânete ihanet etmemesi: Her ne olursa olsun İslâm birilerinin günahı yüzünden başkalarını sorumlu tutmaz.⁷⁷ Bu manada Amr b. Ümeyye ed-Damrî arkadaşlarının intikamını almak için Benî Âmir’li masum iki kişiyi öldürmüş ve Allah Resûl’ü tarafından yanlış yaptığı yüzüne vurulmuştur. Hz. Peygamber o iki masumun diyetini ödeyerek ahde vefa göstermiştir.

Müslüman müşriğin-kâfirin emânını kabul edebilir: Amr b. Ümeyye müşriklerin lideri Âmir b. Tufeyl tarafından annesine ait bir keffâretten dolayı affedilmiştir. Ancak Münzir b. Amr ve Urve b. Ebi’s-Salt gibi sahâbiler ise verilen emânı kabul etmemiş, savaşarak şehit olmayı tercih etmişlerdir.

Kerâmetin olabilirliği: Âmir b. Fuheyre’nin göğsüne mızrak saplandığında *“Ka’be’nin Rabbine andolsun ki kazandım”* demiş ve göğe yükselmiştir. Hatta Cebbâr b. Sülmâ bu hâdiseler karşısında hayretini belirtmiş ve daha sonra Müslüman olmuştur. Cesetlerin arasında Âmir’i aramışlar ancak bulamamışlardır. Yine sahâbiler durumlarını Hz. Peygamber’e iletmek için Allah’a duâ etmişler ve *“Rabbimiz! Durumumuzu Resûl’üne bildir şu an bizim halimizi ona aktaracak kimsemiz yok”* demişlerdi. Cibril bu hâdiseyi Resûl’üne derhal bildirmiştir.

Zalimlere lanet ve bedduânın câiz oluşu: Hz. Peygamber sabah namazının ikinci rekâtından sonra Kunût duâsına kalkarak suçlu kabile ve şahısların adlarını zikrederek bedduâ etmiştir.

Kunût: Hz. Peygamber Recî’ ve Bi’r-i Maûne facialarının akabinde ihanet eden kabilelere namazda kunûta kalkarak bedduâda bulunmuştur. Bu hâdiselerle alakalı kunût duâsının keyfiyeti şöyledir: Sabah namazının ikinci rekâtının rükûundan sonra secdeye varmadan eller kaldırılır ve zulme uğrayan

⁷⁶ İbn Hişâm, III/188.

⁷⁷ “Hiçbir günahkâr başka bir günahkârın yükünü yüklenmez” (Zümer, 39/7).

uğramayan tüm Müslümanlara dua, kâfirlere ve zalimlere de bedduâ edilir.⁷⁸ Kunût diğer namazlarda da yapılabilir. Bu ameliye, mezheplerde küçük farklarla uygulanmaktadır. Kıtlik, salgın, hastalık, düşman saldırısı gibi umumi felâket zamanlarında da Kunût duası okunması fakihlerin çoğuna göre meşrudur. Hatta bazı fakihler kunûtun sadece böyle zamanlara mahsus olduğunu söylemekte, İbn Kayyim el-Cevziyye (Zâdü'l-Me'âd, 1,273) ve Şevkânî de (Neylü'l-evtâr, II, 384-391) bu görüşü tercih etmektedir. Bu gibi durumlarda kunûtun hangi namazlarda ve nerede okunacağı da tartışılmış, Hanefî ve Hanbelîler sabah namazının farzının ikinci rekâtında, Şâfiîler ise bütün farz namazların son rekâtında rükûdan sonra yapılacağına hükmetmişlerdir.⁷⁹

Kunût duası ile ilgili rivâyetler her ne kadar Bî'r-i Maûne hâdisesi sonrası için zikredilse de Rec'î ve Bî'r-i Maûne hâdiselerinin ikisini de kapsamı içine alır. Hz. Peygamber Ri'l, Zekvân, Usayye, Benî Lihyân gibi kabilelerin yanı sıra bazı müşriklerin isimlerini de anarak bedduâ etmiştir. Bu zikredilen kabilelerin içinde Rec'î hâdisesinde ihanetin başı olan Benî Lihyân zikredilmiştir. Benî Lihyân'ın iki hâdisede de müsebbib olması kunûtun her iki hâdiseye ile alakalı olduğunu gösterir. Bu bedduâ bir ay veya on beş gün boyunca devam etmiştir. Sonrasında Hz. Peygamber bedduâ etmeyi terk etmiştir. Buradan yola çıkarak bazı müçtehitler kunûtun sadece Müslümanların musibete uğrayacağı zamanlarda (nevâzil) yapılacağı içtihadında bulunmuşlardır. Meğâzî kitapları Hz. Peygamberin kunûtu bırakmasında Âl-i İmran Sûresinin 128. âyetinin nâzil olmasını zikrederler. Bu âyette, *"Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur. Allah, ya tevbelerin kabul edip onları affeder, ya da zalim olduklarından dolayı onlara azap eder"* buyrulmaktadır.⁸⁰

Sonuç

Uhud savaşından hemen sonra bazı Necid kabileleri tarafından Hz. Peygamber'e bir teklif yapıldı. Ebû Berâ adındaki Benî Âmir kabilesi lideri Hz. Peygamber'den kavmini irşâd edecek bir heyet göndermesini istedi. Hz. Peygamber endişesini belirtmekle beraber Ebû Berâ'nın isteğini yerine getirdi. Medine'de seçkin hâfızlar olarak kabul edilen yetmiş veya kırk kişilik bu ekip hicri dördüncü yıl Safer ayında Benî Âmir yurduna doğru yola koyuldu. Bî'r-i Maûne kuyusu yakınlarında konaklayan heyet Hz. Peygamber'in tebliğini sunmak için Harâm b. Milhân'ı görevlendirdi. Âmirîlere giden Harâm b. Milhân Ebû Bera'nın yeğeni Âmir b. Tufeyl tarafından acımasızca katledildi. Daha sonra Âmir b. Tufeyl kavmine Müslümanlara baskın yapmaları için çağrıda bulduysa da Âmirîler Ebû Berâ'nın emânını bozamayız diyerek olumlu cevap vermediler. Bunun üzerine çevredeki Benî Süleym boylarına (Ri'l, Zekvân, Usayye) haber salan Âmir b. Tufeyl gerekli sayıda askeri onlardan temin ederek Müslümanların konakladığı

78 Buhârî, 56/19, 184, 64/28.

79 Muhsin Koçak, Kunût, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 2012, XXVI, 380.

80 Urve 180; Süyûtî, *Lübâbu'n-Nukûl*, 121.

Bî'r-i Maûne kuyusuna yürüdü. Burada savunmasız Müslümanlara saldıran müşrik grup, Müslümanların tamamını kılıçtan geçirdi. Haberin Medine'de duyulması üzerine Hz. Peygamber bir müddet ilgili kabilelere sabah namazının ikinci rekâtından sonra kunût yaparak bedduâda bulunmuş ve ilerleyen süreçte bu düşman kabileler İslâm hâkimiyetine girmiştir.

Ekler ve Haritalar

- EK 1)** Bî'r-i Maûne Seriyyesi,
- EK 2)** Benî Nadîr'in Medine'den sürülmesi,
- EK 3)** Ahrem b. Ebi'l-Avcâ'nın Benî Süleym Seriyyesi,
- EK 4)** Siy Seriyyesi,⁸¹
- EK 5)** Hicri 4. Yılın Gazveleri.⁸²

---

81 Şevkî Ebû Halîl, *Atlas es-Sîre'n-Nebeviyye, Dâru'l-Fikr*, Dimeşk, 2003, 128-189.

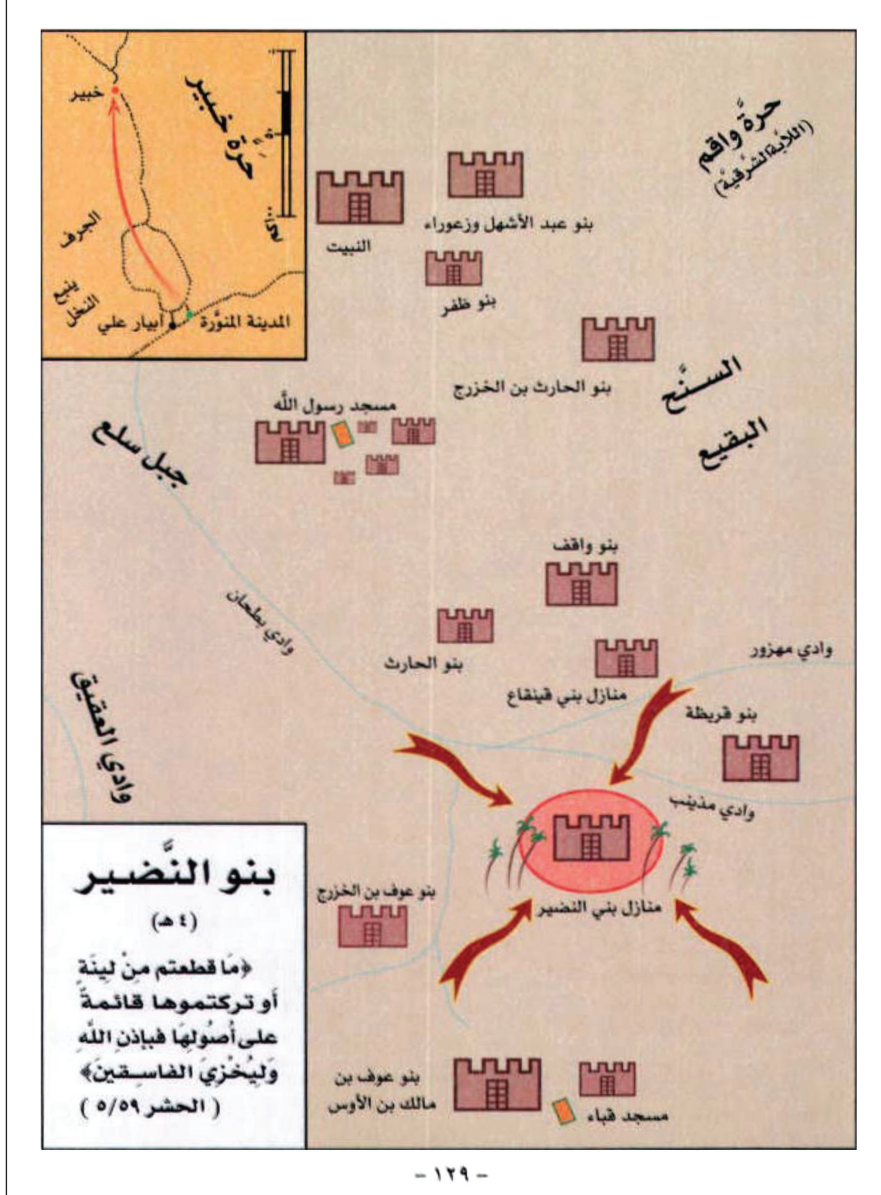
82 Sami b. Abdullah el-Mağlus, *Atlasu't-Tarihi li-Siretî'r-Resûl*, Riyad 2004, 169.

EK 1) Bî'r-i Maûne Seriyesi:⁸³

83 Şevki Ebû Halil, Atlas es-Sire'n-Nebeviyye, Dâru'l-Fikr, Dimeşk, 2003, 128-189.

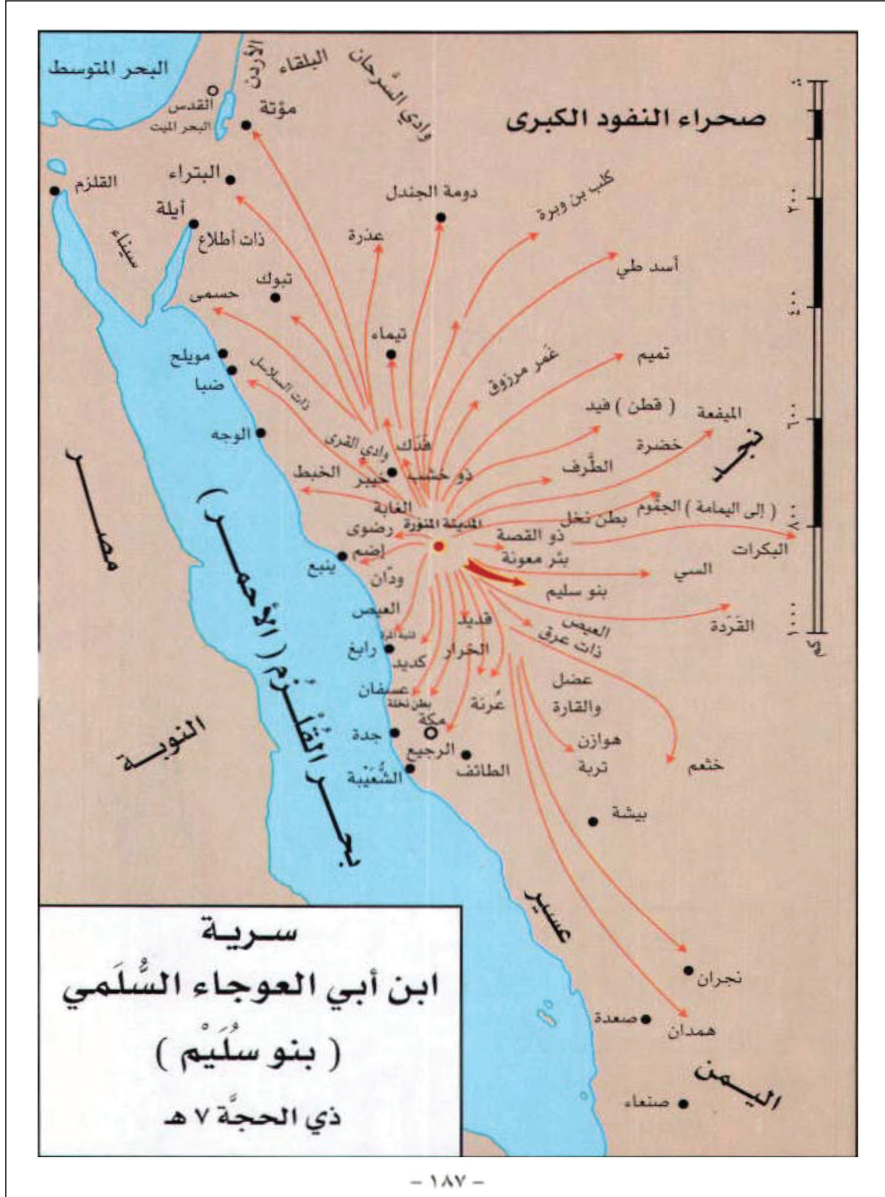
EK 2) Benî Nadîr'in Medine'den sürülmesi:⁸⁴

84 Şevki Ebû Halîl, *Atlas es-Sîre'n-Nebeviyye, Dâru'l-Fikr, Dimeşk, 2003, 128-189.*

EK 3) İbn Ebi'l-Avcâ'nın Benî Süleym Seriyesi:⁸⁵

85 Şevki Ebû Halîl, *Atlas es-Sîre'n-Nebeviyye, Dâru'l-Fikr, Dimeşk, 2003, 128-189.*

EK 5) Hicrî 4. Yılın Gazveleri:⁸⁷

87 Sami b. Abdullah el-Mağlus, *Atlasu't-Tarihi li-Sireti'r-Resul*, Riyad 2004, 169.

Kaynakça

Kur'ân-ı Kerîm

- Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'âni (211/817), *Musannef*, el-Meclisu'l-İlmî, Lübnan, 1972.
- Algül, Hüseyin, "Gazve", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1996, XIII, 488-489.
- Azimli, Mehmet, "Benî Süleym", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2010 XXXVIII, 55-56.
- Buhârî, Muhammed b. İsmâil (ö. 256/870), *el-Câmiu's-Sahîh*, Beytü'l-Efkâr ed-Devliyye, Riyad, 1998.
- Ebü Dâvûd, Süleymân b. Eş'as (ö. 275/888), *es-Sünen*, Dâru'l-Kütübü'l İlmiyye, Lübnan 1997.
- Fayda, Mustafa, "Benî Âmir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1991, III, 66-67.
- Hamîdullah, Muhammed (ö. 1423/2002), *İslâm Peygamberi* (çev. Salih Tuğ), İmaj Yayınları, Ankara, 2003.
- İbn Hacer, Hâfız Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449), *Fethu'l Bârî fi Şerh-i Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru'r-Reyyân li't-Türâs, Kahire 1987, VII. Cilt.
- İbn Hişâm, Abdülmelik (ö. 218/833), *Sîre*, (Nşr. Mustafa Sakkâ, İbrâhîm Ebyârî, Abdülhâfız Şelebî), Lübnan, ts.
- İbn İshâk (ö. 150/767), Muhammed b. İshâk, *Sîre*, (Nşr. Ahmed Ferîd el-Mezîdî), Dâru'l-Kütübü'l İlmiyye, Lübnan 2009.
- Kapar, Mehmet Ali, "Eyyâmü'l Arab", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1995, XII, 14-16.
- Kastallânî, Ahmed b. Muhammed (ö. 923/1517), *Mevâhibü'l-Ledünniyye*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan 1996.
- Kister, M.J., *The Expedition of Bi'r-i Maûna*, (*Bi'r-i Maûne Seferi*), Çev: Ünal Kılıç –Ali Aksu, İSTEM: İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Müsikisi Dergisi, 2003, cilt: I, sayı: 1, s. 183-201.
- Koçak, Muhsin, "Kunût", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 2012, XXVI, 380.
- Mahmudov, Elşat, *Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları*, İSAM, İstanbul 2010.
- M.E.B Yayınları, *İslâm Ansiklopedisi*, "Bi'r-i Maûne", Ankara 1978.
- Mûsâ B. Ukbe (ö. 141/758), *Meğâzî*, (Nşr. Muhammed Bakışş Ebü Mâlik), Fas 1994.
- Müslim, (ö. 261/875), Ebu'l-Hüseyin el-Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahîh*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan, 1995.
- Önkâl, Ahmet, Âmir b. Tufeyl, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 1991, VI, 195-196.
- Özdemir, Serdar, "Seriyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2009, XXXVI, 565-566.
- Özkuyumcu, Nadir, "Nadîr (Benî Nadîr)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 2006, XXXII, 275-276.

- Öztürk, Levent, "Siy Seriyyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Ankara 2009, XXXVII, 291.
- Sâmî b. Abdullah el-Mağlûs, *Atlasu't-Tarihi li-Sireti'r-Resûl*, Riyâd 2004.
- Semerkindî, Ebu'l-Leys (ö. 375/983), *Bahru'l-Ulûm*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan 1993.
Semerkandî, *Tenbihu'l-Ğâfilîn-Bustânu'l-Ârifin*, Mısır 1894.
- Süyûtî, Celâleddin Ebû'l-Fazl Abdurrahmân bin Kemaleddin Ebî Bekr bin Muhammed el-Huzayrî (ö. 911/1505) *Lübâbu'n-Nukûl fi Esbâbi'n-Nüzûl*, Müessesetür-Reyyân, Lübnan, 2010.
- Şâmî, Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî (ö. 942/1536), *Sübülül-Hüdâ ve'r-Reşâd fi Siret-i Hayri'l-İbâd*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Lübnan 1997.
- Şevkî, Ebû Halîl, *Atlas es-Sire'n-Nebeviyye*, Dâru'l-Fikr, Dimeşk, 2003.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, (ö. 310/923), *Târihu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, Daru'l-Meârif, Mısır 1967, II. Cilt.
- Urve B. Zübeyr (ö. 94/713), *Meğâzî*, (nşr. Muhammed Mustafa el-A'zamî), Mektebü't-Terbiyeti'l-Arabî, Riyâd 1981.
- Vâkîdî, Muhammed b. Ömer (ö. 207/823), *Kitâbu'l-Meğâzî*, Lübnan, 1984.
- Zâyid, Semîre, *el-Câmi' fi's-Sireti'n-Nebeviyye*, 1995.
- Zühri, Muhammed b. Şihâb (ö. 124/742), *Merviyâtü'l İmâm ez-Zühri fi'l-Meğâzî*, (nşr. Muhammed b. Muhammed el-Avecî), Medine, 2003.

